

ՆՈՅԻ
ՀԱՐԱ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ

ՆՈՅԻ
ՀԱՐԱ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ

ՆՈՅԻ

ՆՈՅԻ

ՆՈՅԻ
ՀԱՐԱ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ

ՆՈՅԻ

ՆՈՅԻ
ՀԱՐԱ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ

ՆՈՅԻ

ՆՈՅԻ
ՀԱՐԱ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ
ԱՅՈՒՆ

ՆՈՅԻ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

Տարեկան 10 րուբլի, փոքր ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 փ. Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифлисъ. Редакция „Норъ-Даръ“ Կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“.

ՐԱՂԱՎՈՒԹՅՈՒՆ
Առաջնորդող. — Քաղաքական
դրութիւնը:
Լեզուները և նրա «Քրիստոնեայ ա
րեւելք» ամսագիրը:
Քրիստոնեայ աշխարհը:— Լուսին:
Ուղեորական ակնարկներ— Գարս:
Թղթապետութիւնը և նրա:— Նու:
Ինչ:
Քաղաքական. — Յունաստան և
Թուրքիա: Պրեսի, Վիեննա II կայսրը:
Խառն լուսին:
Հեռագրեր և նրա:
Տեղեկատուութիւնը:
Ցախարարութիւնը և նրա:

Թիֆլիս, 7 յուլիսի 1897 թ.:
ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՇԽԱՐԻՆ

Վաթնասիրտ աշող թագաւո-
րութեան հազարադէպ յորհիւանի
փառաւոր, աշխարհք դարմանող
հանդէսները վայելելուց յետոյ, Վի-
տորիա թագուհին հանգստանում
է Վիեննայի ապարանքում, իսկ
երկուստեք Վիեննա կայսրը, գեր-
մանական կառավարութեան մէջ
ծագած դժուարութիւնը հեռացնե-
լուց յետոյ, ծովային ճանապարհոր-
դութիւն է անում: Փրանսիական
հասարակականութեան նախագահ
պ. Ֆորը ռուսաց Վասիլի ուրբան
հրաւերն ընդունելով, պատրաստ-
ւում է մեկնել Պետերսբուրգ: Ռուսիան
պատրաստւում է ընդունելու նախ
Վիեննա կայսրին, իբրև կայսրա-
կան տան աղականի և դրացի մեծ
պետութեան վրայ իշխողը, որպէս
զի այնուհետև կատարէ իւր պաշ-
տակար հասարակականութեան Ֆրան-
սիայի նախագահի ընդունելութեան
սրտանց և փառաւոր հանդէսները:
Փորի անձնաւորութեան մէջ Ռու-
սիան պատրաստւում է հիւրասիրել
և պատուել իւր պաշտակարգի Ֆրան-
սիական ազգին:

Յոթնականներն իրենց կարգով,
ընդունելութիւնները և հիւրասիրու-
թիւններն իրենց կարգով: զրանք
չեն արգելում տէրութիւններին փո-
խադարձ յարաբերութիւններին ա-
ռաջացող գործերի ընթացքը:

Անգլիական կառավարութիւնը
հնդկաստանում ծագած չփոթու-
թիւններուն է դաւադուած, Ֆրան-
սիան առայժմս վերջ չունեցող Պա-
նամայի, այսինքն աղբի ներկայա-
ցուցիչներէ՝ կաշառակերութեան
խնդրով: Սպանիան Պուերա կղզին դեռ
չէ կարողանում խաղաղեցնել. Իտա-
լիան, ինչպէս և միւս երկրորդական
տէրութիւններն իրենց ներքին ցաւե-
րովն են զբաղուած, իսկ Աւստ-
րիա-Ունգարիան իրեն մէջ ամփո-
փող ազգերի միմեանց դէմ վարած
կռիւներով:

Այդ ամենը չի խանգարում տի-
րող խաղաղութիւնը և Պետերբուր-
գում սպառած բարձր հերթերի այ-
ցելութիւններն արդէն ապացոյց են,
որ մօտիկ ապագայում եւրոպական

ընդհանուր խաղաղութիւնը գեռ
ապահովուած կարելի է համարել:
Միմիայն յոյն-թրակիական հաշու-
թեան խնդիրն է, որ մի փոքր
անհանգստացնում է մտքերը, և կան
հրապարակաբաններ, որոնք լըջու-
թեամբ հաւատում և աշխատում
են հաւատացնել, որ Թուրքիան ու-
ղում է զինու. դժուարութեամբ Թու-
սական միացնել օսմանեան կայս-
րութեան հետ և յիշեալ նահանգը
չվերագործնել Յունաստանին:

Մենք այդ կողմից ոչ մի երկիւղ
չենք ունեցել և ինչ կարծիք որ
երկու ամիս առաջ, պատերազմի
սկիզբում, յայտնել ենք, նոյն կար-
ծիրն ունինք և այժմս:

Թուրքը կը հեռանայ Թեսալիա-
յից և Յունաստանը կը պարտաւո-
րուի վճարել Թուրքիային իրեն
պատերազմական տուգանք մօտ
30 միլիոն րուբլի: Այդ մենք Թ-
միսներ առաջ ասացինք, և համո-
զուած ենք, որ այդպէս էլ կը լինի:
Որ Թուրքը յօժարակամ չի կա-
մենալ հեռանալ Թեսալիայից, դա
հասկանալի է, բայց անմտութիւն
է, որ Թուրքերն իրենց դրութիւնը
չեն հասկանում և ուղղում են ժա-
մանակ վատակել, հաշուութեան
գործը քաշել, գուցէ տէրութիւն-
ներին մէջ նոր խնդիր ծագի, մի-
մեանցից բաժանուեն... և իրենք
Թուրքերը հաստատուեն Թեսա-
լիայում:

Ինչպէս երևում է, այժմս դերերը
փոխուել են. այժմս Թուրքն այն
դերքն է ընդել պատերազմի վեր-
ջումը, ինչոր Յունաստանն էր բըռ-
նել պատերազմից առաջ, Յունաս-
տանը չկամեցաւ հասկանալ այն,
ինչ որ պարզ էր, չկամեցաւ
լսել բարեկամ տէրութիւններին
խորհուրդները, երեւակայից, որ ին-
քը կարող է յաղթել Թուրքերին,
որ Եւրոպան իւր կողմն է, որ Մա-
կեդոնիան կապտամբէ, որ բուլ-
ղարները ոտքի կը կանգնեն Թուր-
քերի դէմ, որ ինչքան էլ եւրոպա-
կան տէրութիւնները հակառակ են
պատերազմին, բայց երբ որ իրենք
յոյնները պատերազմը սկսին, նրան-
ցից գոնէ մէկն ու մէկը, եւրոպա-
կան հասարակական կարծիքից ճըն-
շուած, կը պայ իրենց օգնութեան, և
յունական յաղթական դրքերը
կը մտնեն Պոլիս:

Դրանք երազներ էին. իրակա-
նութիւնն այն էր, որ Թուրքերը
հանդամներն չնուրիւ միմեան
մտացած յոյններին պիտի ջարդէին,
և ջարդեցին: Ինչ կը տար յոյն հա-
րկանութիւնը այն մոմենտին, երբ յոյն
գործերը մօտենում են թրքական
սահմաններին, իսկ սուլթանն հա-
միզը յայտնում էր մեծ տէրու-
թիւններին դեսպաններին, որ ինքը
կուուել չի ուզում, որ ինքը պատ-
րաստ է յետ քաշուել, թող յոյնները
յարձակուեն, և այդ խօսքերն ա-

սում էր սուլթանն այն ժամանակ,
երբ յունական զուգները Վասսո
գնդապետի առաջնորդութեամբ ա-
ռանց պատերազմ հրատարակելու
մտել էին թրքական երկիրը— Գրե-
տէ և պարզել յունական դրօշը:
Ինչ կը տար այսօր գեանին հա-
ւատարմեցում հայրենիքի գաւաիք
այդ փառաւոր մոմենտին... Բայց դա
անցաւ:

Այժմս նոյն դրութեան մէջն է
Թուրքիան և ունի դեռ ժամանակ
նոյն յիմարութիւնն անելու, եթէ
վերջին րոպէին յետ հրաշուի:
Մեծ տէրութիւններին դեսպան-
ներն ասում են Թուրքիային թէ՛
յաղթեցիք, թողեցիք քեզ որ յաղ-
թիս Յունաստանին, հիմայ ստացիք
պատերազմի չափաւոր տուգանք և
յետ քաշուիք Թեսալիայից, հա-
մաձայն խոստմանդ:

Թուրքիան մտածում է, թէ՛ դո-
քը պատրաստ է և Թեսալիան
ձեռքումը, և՛ գլխէլ ինչ պատահի,
տէրութիւնները միմեանց հետ կը
ուուեն, ինչպէս եւ դուրս գնում Թու-
սալիայից, յաղթել եւ, յաղթելու ի-
րաւունքն է, որ գրաւած երկիրը
վերցնէ:

Այդ յաղթութիւնից կուրացած
Թուրքիան չի ուզում տեսնել այժ-
մեան իւր դրութիւնը, չի ուզում
հասկանալ, որ եթէ իւր իրաւունքը
հիմնում է յաղթութեան վրայ, ու-
րեմն ոյժի վրայ, հենց վեց մեծ
տէրութիւններն էլ այդ ոյժի վրայ
են պնդում:

Եթէ չի լսի նրանց, կը պայ օ-
րը, որ յոյններից աւելի կը զլայ...
Բայց Թուրքը յոյնի սխալներից
խրատուած է, ժամանակ վատակե-
լը նրա ցաւին դարման չի անիլ
և ոչ էլ չէլիս-ուլիսամի խորհուրդ-
ները:

Թուրքիայից աւելի դժուար տէ-
րութիւնները տարած յաղթութիւ-
նից յետոյ, աւելի մեծ շարժից ա-
զատուելու համար, կատարեցին տէ-
րութիւններին կամքը:

Թուրքիան այսօր թէ՛ վաղը կը
կատարէ տէրութիւնների կամքը,
վերջին հեռագրերին արդէն ցոյց են
տալիս, որ Եւրոպ-Բէօշլում կակ-
ղել են: Թուրքերը միշտ խոնարհում
են միմիայն ոյժի առաջ:

ԼԵՊՍԻՆԻՍԵ ԵՒ ՆՐԱ «ՔՐԻՍՏՈՆ- ՆԵՍ» ԱՐԵՒԵԼԻՔ ԸՄՍԱԳԻՐԸ

2նայելով որ գերմանական պետու-
թեան քաղաքականութիւնը շատ թըր-
քաւ է և Գերմանիան է բոլոր պե-
տութեանց մէջ, որ մարդասպանին օգ-
նութեան ձեռք է կաթկառում քրիստո-
նեաներին ճնշելու, յաղթահարելու և
կոտորելու, այնուամենայնիւ չպէտք
է չփոխել գերմանական պետութեան ան-
արգար վարմունքը գերմանացի ժողո-
վրդի զգացմանց հետ: Արդէն յայտնի
է թէ Բերլինում, Փրանկֆուրտում և Եւ-
րոպայի ինքնիշխան կազմակերպ, կոտորա-

ծից պրծած և դառն աղքատութեան
մէջ ընկած և սովի փառնգի մատնուած
տառապեալ և բազմաշաքար հայերին
օգնելու: Այդ ընկերութիւնները միա-
ցան և այժմ իրենց բազմաթիւ ճիւղերն
ունին Գերմանիոյ զանազան տէրու-
թեանց քաղաքներում և գիւղերում:
Ընկերութիւնը արդէն հաւաքել է մօտ
700,000 մարկ և ուղարկել է իւր ներ-
կայացուցիչը Պարկահայաստանում որ-
բանոցներ բանալու տաճկահայ որբե-
րին խնամելու համար:

Այս շարժման ոգին է եղել և է
հաշակաւոր Լեպսինսե գիտնականի որ-
դին Յովհաննէս Լեպսինսե, որ անօրի-
նակ, քրիստոնէի վայել անձնութիւն-
ութեամբ զօհ բերեց իւր պաշտօնը հայոց
այս գործին: Անձամբ ճանապարհորդեց
Փոքր-Ասիա և աղբուր գրող նկարագրեց
հայոց կոտորածը իւր բոլոր արհաւիր-
ներով ու սարսափով: Նրա գրքի է-
տապարարութիւնն է արդէն լայս տեսել
մինչև այս տարուայ յունարար ամիսը և
13000 օրինակ տարածուել:

Այս շափով զօհ չմիայն Յովհաննէս
Լեպսինսե այս տարի յունարարից Բեր-
լինում հրատարակում է մի ամսագիր
«Քրիստոնեայ արեւելք» (der Christliche
orient) անունով, որ թէպէտ ընդհա-
նապէս բոլոր արեւելեան քրիստոնեանե-
րի դատն է պաշտպանում առաքինի
գիտնականը, բայց ինչպէս մեզ հասած
յունարարի, փետրուարի, մարտի և ապ-
րիլի համարներէց երևում է, շատ մեծ
տեղ է ընդուն հայոց դատը: Ընթեր-
ցողներին մի գաղափար տալու համար
յառաջ ենք բերում այս չորս համարի
մէջ տապարարած հայոց վերաբերեալ
յօդուածների վերնագրերը:

№ 1. Լիթւերի ժամանակից մի հրա-
ւեր արեւելեան քրիստոնեաների համար:
Արապիկերի արեւան բաղանիսը. Բողոքա-
կան եկեղեցու սկզբնաւորութիւնը հա-
յաստանում 1813—1850. Ընկերութիւն
բողոքական հայոց համար Բերլինում
1863 թուականից: Լուսին հայոց նը-
պատելու գործի մասին:

№ 2. Էջմիածին (Պարագետ վ.): Ա-
մերիկեան քաղաքները Թուրքիայում,
նոցա ջանքն ու ազդեցութիւնը. դես-
պոտական վաւերագրեր հայոց խնդրի
նամակներ Ռուսիայից և Ռուսարիա-
յից (Ամերիկեանցի): Տեղեկութիւններ
հայոց նպաստող զաւանկութեան, հա-
շիւ Արգելում նպաստող մասնաժողովի
մասին:

№ 3. Այստեղ, ինչպէս և հետեւեալ
Դ. համարում հայոց մասին եղած մի
քանի յօդուածները շարունակում են,
այլև կայ տեղեկութիւն հայոց միջազ-
գային օգնութեան մասին:

№ 4. Գերմանական վաւերագրեր հա-
յոց խնդրի: Արապիկերի, Ալենի և Մա-
լաթիոյ կոտորածները և «Ռուսիան
ու Պրուսիոյ կառավարութիւնը. Թուր-
քիոյ որ ընթերցողներից նրանք, որոնք
գերմաներէնին տեղեկաւ են, իրենք ձեռք
բերեն այս հետաքրքրական ամսագիրը,
մենք այստեղ յառաջ ենք բերում վեր-
ջին յօդուածն ամբողջապէս:

Պրուսիոյ լանդտագում երեսփոխան
պատուոք Զեմկէլը, որ երբեմն դրան
երէց էր և յայտնի հակասեմական է,
այս տարուայ 11 նիստին, փետրուարի
30, կառավարութեան ղեմնց հետեւալ
բանախօսութեամբ:

այստեղ Բերլինում է տեղի ունեցել:
Բանն այն է, որ երբ այստեղ աւետա-
րանական հոգեւորականները հայոց յայտ-
նի ուսուցչապետ Ռուսիայեանին հրա-
ւերեցին խօսելու, նրան այդ արգելի-
ցին, սպառնալով արտաքսել: Այլև նը-
րան արգելեցին բան տպագրելու, որով
անգէն են դարձուցել նրան: Արդ այն
ժողովներին, որ ոչ միայն աւետարանա-
կան, այլև կաթոլիկ եկեղեցու սահ-
մաններում տեղի էին ունենում, դիտա-
ւորութիւնն էր բարեգործութիւնը:
Մարգիկ կամենում էին շուտ հայադ-
տանի կէս միլիոն թրքաց սարաւի-
ների զոհերի համար որդմութիւն ժողո-
վել: Բնական է, որ մարկանց այդ գոր-
ծի կողմը շահելու համար, պէտքը գոր-
ծին տեղեկացնել, որովհետև մեր մա-
մուլը, զոհեաւ որա ամենամեծ մասը,
անհասկանալի պատճառով հայաստանի
կոտորածների մասին բոլորովին լու-
թիւն էր պահպանել: Այս մի ապացոյց
է, թէ միայն անվտանգի ձեռքբերում
է մեր հասարակաց կարծիքը: 1)

Ես կուզեի պ. Ռիկկերտին ևս այս մի
անգամ էլ ասել, երեւակայեցի, թէ Թուր-
քիայում հէնց միայն 10 հրէայ սպա-
նումած լինէր: Ինչպիսի անկող մի գո-
ռում գոչում կարճաբանար ամբողջ Կ-
րոպայում և քանի ամիսներ կը տեւէր: Որ
այստեղ խնդրել 100,000 քրիստոնեայ
հայերի մասին էր, ամենին ի նկատի
չառնուեցաւ, այդ կարելի էր զանց ա-
նել և օրակարգին անցնել: (Զմտ ճիշտ
է. աշակողմ): Ահա տեսնում է, թէ
ինչ թշուառ ճակատագրի է, երբ մա-
մուլը և հասարակաց կարծիքը կեղծ
ձեռքբերում է: (Զմտ ճիշտ է. աշակողմ):
Այսպէս ուրեմն պ. Ռուսիայեանին սպառ-
նացին, որ այլևս չխօսէ (հայոց մասին)
այսպէս նա կարողացաւ:

Բայց այս հրամանը դեռ Թուրքիա-
նին չհասած, նա միջախի անգամ ար-
դէն խօսել էր: Եւ չարաւ է միջախի, որ
նա շատ շատաւ և վաղեւէլ ինչպիսի
Ամենից առաջ նա իւր երկրի հոնգա-
մանքները բաց արեց, հալածանքները
նկարագրեց և պաշտպանեց իւր աղբը
այն մեղադրանքներից, որ իրեն թէ
յեղափոխականներից և անիշխանական
ներից էր կազմուած: Ապա այնուհետև
նրա զլխին նախատրեքներ էին թա-
փում, թէ նա իւր խօսքը չէ պահել,
որովհետև իրեն թէ նա սուլթանից նի-
րում ստանալով սրան խոստացել է
Թուրքիոյ դէմ չզործելու: Վերջին ժա-
մանակ նրան բամբասում են, որ իրեն
թէ նա անգլիկ և շահաւոր է: Այս
բոլորը բաց է ի բաց անճիշտ է: Ուրեմն
պարտաւոր, Ռուսիայեանին այստեղ ոչ
միայն արգելել են խօսելու իւր մեծ,
արգար և ազնիւ գործի մասին, այլև
բացի այդ մամուլի միջոցով, այն մա-
մուլի որ կիսապաշտօնական է կոչում
անարգել են: Ես չեմ կարող ուրանալ
որ այս մարդուն մեղքում իւր աղբի
զլխին եկած սարսափելի ոճրագործու-
թեանց մասին խօսել արգելելու ևս
ստորացումն եւ համարելու նա ա-
նարգել խօսում է Զուլեյքայում, Յրան-
նախում, Բելգիայում, Մնչլիայում,
Բնաւում ոչ մեղքում: Միթէ մենք ա-
ռանձին առիթ ունինք Բարձրագոյն
Դռնից վախճալու, կամ ընդդիմութիւն
յարուցանելով չթողնենք, որ մարգիկ

1) Հիդրական ակնարկում է հրեաներին,
որոնց ձեռքին համարեա ամբողջ գերմանական
մամուլը:

Իստիքընց պաշտպանեն այս անգիրը, անհաղթելի դադանութիւնները:

Ես չեմ կամենում արտաքին քաղաքականութեան սահմանը մտնել, ես այստեղ կամենում եմ միայն այն ասել, ինչ որ այժմ համարենք ամեն մէկը գիտէ և ինչոր բարոյական ամեն կողմից փաստեալով հաստատուած է: Մենք գիտենք, որ Հայաստանում ըրիստոնեական հալածանքի, արիւնքաւորութեան, զանազան թնադրութեան, անարդարութեան և անարդարութեան հետեւում և այն էլ այն աստիճանի, որ երբեք եղած չէ:

Նոյն իսկ Հռոմէականաց կայսրերի հալածանքները ոչ թողնով և ոչ էլ գաղաւթեան կըհանին թուրքերի ոճրագործութեանը: Եթէ մէկը կամենայ այս մասին մէկ մտնել, ես կարող էի գիտականորէն անցնել տարւոյ հազար-դարերով: Բայց ես կըհամարեմ իմ ասածը: Այս գիտական հազարդար-բութեան մէջ առանձնակի շեշտում է այն, որ պետութեան պաշտօնականը և զինուորները մասնակցել են այս արհաւիրքներին: Այստեղ բացարձակ հաստատուած է, որ այս հալածանքները սկսուած են մահապաշտ պաշտպան-գայի, այդ հոյս և սրբաւարութեան շնորհիւ: Կարող ապացուցուած է, որ եթէ ըրիստոնեական մասնակցութեան գաղաւթ, նրանց իրենցինքն: Այդ այստեղ Գրուսիայում միայն Թուրքիայի արգելիցին իւր անբարեւ և բազմաշար-շար ազգի համար համակրանք յարուցանելու, սրբեր ջերմացնելու և կենդանացնելու:

Թերեւս պ. նախարարը կարող է մի խօսքով պարզել գործը: Այն ըրիստոնեայ շրջանները, որոնց ես եմ պատկանում, այն ժամանակ շատ գովա-մակում էին Թուրքիայի հետ այդպէս վարուելու համար: Ես չնորհապարտ կըլինէի, եթէ նախարարական սեղանից մի խօսք ընկնէր, որ այս վրդովմունքը խաղաղեցնել կարողանար:

Ներքին գործոց նախարար Ֆրայնէրը Ռիկկէն պատասխանում է.

Գարունայք, ճիշդ է որ հայ ուսուցչա-պետ պատուիր Թուրքիային, որ Թուրքիոյ հպատակ է, իմացուցել են, որ նա կամ գաղաւթեցնէ իւր յուզիչ ճառախո-սութիւնները, որ նա այստեղ գտնական ժողովներում արել է, կամ աչքի առաջ ունենայ որ երկրից կարողանայ:

Սրա հիմքը արտաքին քաղաքականու-թիւնն է: Ուսուցչապետ Թուրքիային չի աշխատել միայն, ինչպէս պ. երես-փոխան Ջոնսոնը բացատրեց, հայոց համար արտեր շահել, այլ նա մի այն-պիսի եղանակով է արել, որ կոշտ ու կոպիտ կերպով անցել է ակնաժողովին սահմանը, որ պէտք է պահել գէպի իւր հայրենի տէրութիւնը և ճանաչող-ածին բանից առաջ գէպի իւր պետը (այսինքն սուլթանը): Թուրքիային ժողովներից երկար ակնառութեան լինելը չէր կարող համապատասխանել այն բարեկամական յարաբերութեանը, որ մենք ունինք Քարմազոյի Գրան և յատ-կապէս սրա քաղաք պետի հետ: Մեն-ցեալ նրա բոլոր արտաքաղաքական ղեմ հայերի համար բարեկամականութիւն և համակրութիւն յարուցանելու համար ոչ մի կերպով արգելքներ չեն եղել:

(Երազման):

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Անգղիական դիւանական ուսումնա-բանները պահպանութեան համար ծախ-քերը, (ուսումնական միջնորդութեան որոշմամբ, պիտի լինին զեմագային գումարներից:

Որովհետեւ մտադրութիւն կայ Անգլի-կոմիտեում գործադրելու ժամանակացի վարակուած կենդանիները կոտորելու և վերաբերեալ օրէնքը, այդ պատճառով

ներքին գործերի միջնորդութիւնը պա-հանջել է Գովկասի գիւղատնտեսական ընկերութեան կարծիքին այդ մասին:

Երկրագործութեան և պետական կա-լուածների միջնորդութիւնը որոշել է Գովկասում ունեցած իւր ներկայացուց-չի միջոցով յայտնի կացուցանել: Ան-գրկովկասի բոլոր այն հողերը, որոնք պիտանի կարող են լինել ուսումնական գաղութներ հաստատելու համար:

Սե ծովի ափին, Սոչի և Կանկարի ոչ հեռու, Ֆրանսիական մի ընկերութիւն մտադիր է մի ընդարձակ բուստան հիմնել: Դրամագլուխը մի միլիոն ռուբ-լի է:

Մինչև վերջին ժամանակներս ուս-ումնական կերտներ Սե ծովով արտա-հանում էր անգլիական ընկերութիւն-ների միջոցով: Այժմ, ինչպէս լուում է, անգլիացիների ղեմ մրցող են հանդի-սանում ճապոնացիները, որոնք մի յա-տուկ նաւապետութեան ընկերութիւն են կազմել և կըզարգանան կերտնե-րի կանոնաւոր արտահանութեամբ զե-պի ձապոնիա: Ապագայում այդ ընկե-րութիւնը Սե ծովի նաւահանգիստնե-րում առեւտրական գործակալութիւններ է հիմնելու և մի վարչութիւն այդ նա-ւահանգիստներին հետ մշտական կանո-նաւոր յարաբերութիւններ հաստատելու-համար:

Հարիւր ընդլայնեց նոր թղթագրամ-ներ են տպուած, որոնք հին հարիւր ընդլայնեցներից տարբերում են նրա-նով, որ նորերի վրայ տպագրուած է Գայրուհի Եկատերինա II-ի երկու պատկեր, մէկը սպիտակ, վերը, իսկ միւսը—թղթագրամի բնագիր մէջ:

Հարաւ, յուլիսի 5-ին, առաւօտուա-նից մինչև երեկոյ ամբողջ Թիֆլիսը զատապարտուած էր ծաղու միայն ջուր չունենալու պատճառով: Գիշերուան ժամը 12-ին ջրանցքի հին խողովակնե-րից մէկը պատռուել էր: Քաղաքային վարչութեան կարգադրութեամբ պատ-ռուած խողովակի տեղը նորը պէտք է գնէին, այնպէս որ մինչև երեկոյ հա-զու թէ նոր խողովակը կարողացան սարքել և ջուր բաց թողնել բնակիչնե-րի համար:

Անտանի չորերն սկսեցան Թիֆ-լիսում: Փողոցները լիքն է փռնով: Եթէ քիչ շատ փողոցները մաքրել է աւաթ քաղաքային վարչութիւնը, այդ էլ կատարուած է օրուայ ժամը 11—12-ին, որպէս զի քաղաքի բնակիչները չմտա-նան որ վարչութիւնը կայ, և ինչին դե-րանց:

Յուլիսի 5-ին Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը գլխի է ձարշալի, Պե-տերբուրգի, Խարկովի, Օդեսայի և Ռի-գայի քաղաքային խորհուրդներին և խնդրել է յայտնել իրեն թէ այդ քա-ղաքների փողոցներն ինչպէս են մաքրե-լու, ջրում և նորոգուել: Բացի վե-րոյգրեւալից քաղաքային վարչութիւնը խնդրել է ուղարկել այն բոլոր պարտա-ւորեցուցիչ կարգերը, որոնց հպատակ-ւում են այդ քաղաքների բնակիչները:

Գարսի շրջանի Գարուրգան գիւղում պոստատուել է բացուած:

Հրագրների ասելով, բոլոր երկաթու-ղիներն էլ կամենում են բանեցնել 4-րդ կարգի վագոններ:

«Գաղբ» լրագրի ասելով մինչև յու-լիսի 27-ը Գովկասի հանրային ջրերը եկած հիւանդների թիւը հասել է 5,510-ի: Անցեալ տարի այդտեղ գնա-ցել էին 5,050 հոգի: Ինչպէս ասում են շատերը, ոչ մի տարի այնքան չափ հի-

ւանդներ չեն եկել հանքային ջրերը, ինչպէս այս տարի:

«Նով. Օրդ.»-ին հաղորդում են Սու-խումից, որ ուր հարկն է խնդրամատոյց են եղել Սուխումում տղայոց պրոգիմ-նագիտական համար:

«Սիբիր»-ի ասելով ոստիկանութիւնը Սիբիրից հեռացնում է հրէաներին: Տոմկից հեռացնում են 800 հրէայ ընտանիքներ, որոնք այստեղ առաջով կայքեր ունեն:

«Վեստ. Նիւրպ.» լրագրի խմբագիր-հրատարակչի միջոցով, մի բարեգործ, որը ցանկացել է անյայտ մնալ, ընծա-յարբել է ինտելիգենտ շրջանների մի գաղութ հաստատելու համար 150 հազար ռուբլի:

Յուլիսի 28-ին Ամերիկայից իւր սեպ-հական «Waliante» նաւով Գետերբուրգ է ժամանել 18 ընկերների հետ Ամերի-կացի միլիտանտընթակաթուղիների թա-գաւոր» Վ. Վ. Վանդերբիլտը «Waliante» նաւը գնահատում են 1,600,000 ռուբլի: Նա թէ ներքուստ և թէ արտաքուստ աւելի քան չտեսնուած շքեղէ: Վանդեր-բիլտը Գետերբուրգ տեսնելուց յետոյ, մեկնելու է Մոսկու: Իսկ եթէ նա իւր ընկերների հետ Մոսկուայից էլ գէպի հայտն ճանապարհով, նրա շոգենաւը կըգնայ Լոնդոն:

Վրիճակ.—«Նոր-Գար»-ի նախնից (№111) բանասիրական բաժնում լոյս տեսած կրիտիկական յօդուածին («Այդ գաղապական հանգիսի վերաբերեալ») կը-կած խմբագրական ծանօթութեան մէջ տպագրական սխալ սպրտելով, միտքը չէ իմացուած: Եթե կրիտիկական կարող է պ. Լալայանի օգտին ծառայել, քանի որ նա իւր ձեռնարկած գործում սի-րող է միայն:

Նախնից համարում վերջին խօսքը լոյս էր տեսել այսպէս... «Երբում է միայն»:

ՈՒՂԵՆՈՐԱՅԻՆ ԱՅԿԱՐԿՆԵՐ

Գաղապարկաց առաջ Գարսի բնակիչ-ների թիւը հասնելու է եղել 4000 տան, որից 3,500 տուն թուրքեր էին, իսկ 500 տուն հայ և յոյն: Իսկ այժմ 3,000-ի է հասնում, որից հազու 100 տուն թուրքեր կան: Մեծամասնութիւնը հայեր են, որոնք գաղթել են գլխաւորապէս Ալեքսանդրապոլից, ապա Արարիկից, Արալցիայից և այլն: Վեր-ջին անցքերի ժամանակ միայն Գարսից գաղթել են մօտ 500 տուն հայեր: Այդ պատճառով էլ այստեղ վարձու տների գները առաւելական են: Սակայն այդ գաղթականներից չկայ մէկը, որ տըր մաղիր լինէ: Ընդմիջում մնալու Գար-սում: Մի փոքր ապահով վիճակ, մի փոքր հանգիստ և խաղաղ դրութիւն, իսկայն բոլորը կըվերադառնան այստե-ղից հայրենիք:—Ցաւալի է պատկուստ թափառական, թալանուած հայերի դրութիւնը: Հուլիսի հրապարակութեմ մը-չեցի, վանեցի, սերտատացի և այլ հայե-րի խմբեր անգործ կանգնած սպա-նում են: Աշխատող ձեռքերի համեմատ այստեղ գործ չկայ: Այդ է պատճառը, որ ահագին ծանր աշխատանքը շատ քիչ է վարձատրուում այստեղ: Գաղթա-կանների խմբերը կանգնած այս ու այն կողմ են նայում, որ մէկը իրենց մի գործ առաջարկէ, որպէս զի այդ օրը հայ ունենան ուսուցում: Աւարայ (այսպէս են կանչում այստեղ գաղթական-ներին), տար այս հակը այս ինչ տեղը: Բաւական է գործի ձայնը, իսկայն այս ու այն կողմից շրջապատում են կիսա-մեղկ ծերունի կամ երիտասարդներ և կատարում առաջարկած գործը, և ինչ էր կարծում, 5 պուղանոց հակը կէս

՝) Տես «Նոր-Գար» № 110

վերստ ասանելու համար վարձ ինչքան են արանում այդ ողորմելիքները.— երկու կողմ և գետ շնորհակալ էլ են լինում:— գաղթականն ուրախ է, որ մի ֆունտ ցամաք հացի փող ունի: Իսկ թէ ողորմելիքներ, ծածկի, թէ երկրի տակ, ունին յարմար անկողին այս թշուառ արարածները, ինչու այդպէս գէպի տուր է նրանց գէմը: Ինչ են զգում, ինչ են մտա-ծում, այդ մարած աչքերում ինչո՞ւ անտառներ կաթիլներ են փայլում երբեմն:—այս հարցերին պատասխա-նելն իմ ոյժիցս վեր է, անկարող եմ սրանց մասին շարունակել, ո-րովհետեւ մեր նախնիների ա-սածի պէս «Ո՛հ, արտառաւոր ինձ խեղ դու՛մ է...»:

Բարեգործական ընկերութեան Գար-սի ճիւղը բացել է այստեղ մի գրագու-րան ընթերցարան, որտեղ կան բաւա-կանաչափ գրքեր, կարգին ցուցակա-գրքած: ստացում են հայերէն և ուս-սերէն բաղմամբ օրագրեր ու ամսա-թիւթիւր: մեղք, որ տեղւոյս ժողո-վուրդը կու գնացած վաճառականա-կան հաշիւներին, իսկի չի էլ մտածում մտաւոր մեռնողի մասին: Ընթերցանու-թիւնը տարածուած չէ այստեղ: Այսպէ-ս ջալարի փողոցի քաղաքի գրագրան-ընթերցարանը յաճախողները աւելի շատ են քան Գարսի: Ինչ ասել կուզէ, որ սա պատիւն չէ բերում Գարսի հասարակու-թեանը:

Առեւտրը բաւական յաջող է և Գարսի շնորհիւ մօտաւորեալ երկաթուղու, յոյս կայ, որ դեռ շատ կառավարվի:

Խոսակցութեան նոյթը բացուելիք պրոգնոստիկան է, որի կարեւորութիւնն անչափ զգալի է: Քաղաքի նոր մասի փողոցների և մարապահութեան վրայ լու է ուշադրութիւն դարձնում: Մի նոր նիւթական աղբիւր յօդուած քաղաքի, որպիսի աղբիւր ուրիշ քաղաքներում գոյութիւն չունի, շատ նպաստում է քաղաքին բնակիչին: սա ԳԱՐՍԻԱՅԻՆ ՆՈՐԱՅԻՆ է կրում, որը ստացում է գիւղացիներից, նրանց քաղաքում ծախած բերքերի համար: Օրինակ եթէ գիւ-ղացին մի ձի է ծախում շուկայի հրա-պարակում, մի ռուբ. պիտի վճարէ, մի այլ փայտի համար 20 կ. մի կողմի 30 կ. մի ուրիշի 10 կ. և այլն: Այստեղ կայ քաղաքային մի երեքդա-սեան դպրոց, որտեղ սովորում են 150-ից աւելի վանեկներ, ի թիւս որոց և 30-ի չափ կաթոլիկ-հայեր, բայց վեր-ջիններն համար առանձին կօնուստոյց չլինելով, տղայք մեռնում են գուրկ կրօնի ուսումը: Ցանկալի է, որ այս մասին ուշադրութիւն դարձնուէր: Գայ և աղ-կանց արքունական դպրոց: Գաթ. հայերը եկեղեցու մօտ մի ներքնատան նկուղում իրը թէ ուսումնարան են բաց արել: 2-նայնով որ աղբւոյս կաթ. հայերը բա-ւական կարողութեան տէր առեւտրական-ներ են, բայց մի կարգին ուսումնարան ունենալու մասին չեն էլ մտածում: Իսկ աղկանց սեռի կրթութեան մասին քո-լորովին անտարբեր են:—«Աղկանց ինչ պէտք է ուսում».—«հա մեր կողմիցան չինացիների պատասխանը կանանց կըը-թոյնութեան մասին խօսք լինելու»:

Ուրախալի է սակայն, որ հայադա-ւանները ինչպէս ամեն տեղ, այստեղ էլ ոչինչ չեն ինչայում իրենց երկեսե դպրոցների բարձրութեան և առաջա-դիմութեան համար: Մոյն դպրոցներում ուսանում են 275 մանուկներ երկու սեռից մի պատկառելի ուսուցական խմ-բի առաջնորդութեամբ: Մեր պէտք է կարթ. հայերն էլ մտածեն դուրս գալ, զարթոնել լիտարգիական անվերջ ջրին և մտնեն ժամանակին առաջ ընթացող հոսանքի մէջ: Բաւական չէ միայն կրօ-նասէր լինել, պէտք է և առաջագիտու-թեան մասին էլ մտածել: Ներկայ պա-հանջներին համապատասխանող լինել: Այստեղ էլ Արգահանի նման բո-լորը աղանդի ու էֆէնդիներ են: Մար

տիրոս աղա», «Գիրական էֆէնդի» են կանչում ամենքին էլ, սկսած հարուս-տից, մինչև ջրկիր հիւանդին: Երբեք չպիտի մոռանամ Արգահանում ինձ պա-պատահած հետեւալ կորիւղը:—«Գիրկը Ալին, մի հասարակ թուրք էր. մինչև չէր տանում: Ես այդ չգիտէի: Քաղա-հասածս երկրորդ օրը, տան պատու հանից տեսնելով կուծն ուսին մի թուր-քի, խնդրեցի նրան, որ մի կուծ ջուր բերի և երկարացրի նրան մի 5 կողմ-նաց: Թուրքը խոստած: գէմով երեսին նայեց և առանց պատասխանելու անցաւ:—Միթէ դա ջրկիր չէր, հարցրի դրացուս:—Ջրկիր է:—Հապա ինչի նեղացաւ և փողն էլ չտուաւ:—Միթէ առաջին անգամ էք ծա-նոթանում թուրքերի հետ:—«ասաց ծի-ծաղելով դրացին:—Այո, —Դրա համար էլ չկարողացաք երանց սրտին յարմար խօսել:—Դուք պէտք է նրա անունը տայիք «աղա» արձակա-նով, —նկատեց դրացին:—Քիչ յետոյ ինչեալ թուրքը դարձեալ անցնում էր մեր փողոցով կուծն ու-սին:—Այլ աղա, ինձ համար ջուր բեր, —ասացի նրան:—«Բու սահմթ, էֆէնդի, —ասաց նա և քայլերն արագացրեց գէպի գետը:—Հակ. հասնում:

Գարս, 62 յուլիսի:

ԹՂԹԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՒՄԵՐ 1, յուլիսի:—Վերջապէս բա-ցուեց ներկայացուածների սեղանը և կա-մաց կամաց երկան են գալիս հայկա-կան բէմին «նուիրում» ծառաները, որոնք ըստ սովորականին փեշակ են շինել շրջել գաւառական քաղաքները:

Ամենից առաջ, ինչպէս թուրքն է ա-սում, «սոփայ» արեց նուիրեցի երգիչ-դերասան Գարս-Մուրադի աշակերտ պ. Յակոբեանը, որը «գլխաւոր» է ար-ծանացել իւր «չնորհալի տաղանդ» ու-նենալուն համար:

Անցեալ յուլիսի ամսի 28-ին, շաբաթ օրը, օրհորդաց դպրոցի դահլիճում նշա-նակուած էր պարտի համերգը, որից յետոյ պիտի խաղացուէր Մաղաթեանի «Մաղի Ափսոս» փողերով:

Երեկոյան արդէն ժամը 10-ն էր, բայց դահլիճում միայն 5—7 մարդ կա- յին, որոնք բոլորն էլ մասնակցողները ծնողներն էին և որոնք ձրի տոմսակ էին ստացել պ. Յակոբեանից: Մի քիչ յետոյ հաւաքուեցին մի քանի երիտասարդներ, որոնք միայն հետաքրքրութիւնից հա-պուած ակամայ էին եկել: Բայց Աս-տուած ազատէ թատրոնին կից փողո-ցում լսող մանջլուղիների ձայնը, նրանց անտանելի աղմուկը, որ միայն մարդու ականջներ էին խլացնում: Այդ աղմուկի մէջ լսում էին հետեւեալ նա-խադասութիւնները:—

—Աղա, Թէնս, էս հինչ կայ ստեղ:—է՛հ, ես ինչ գիտամ, ասում են թա Գոհանանց Ակուփը թատրոն ա տալիս:

—Ուղում ա թատրոն հանող թառ-նայ: Բա Սափիւղի պղպ Սափիւղը կըըն-նա նրա արած թատրոնին թամաշա կանխ:

—Դէհ, ուղ ելի կըլիսիցս: միթամ էն քիւնացողները Սափիւղ են էլիք ըստ խօսքով: հենա մեր Աղկանց տղան ընտեղ, Ալիսան բէգի տղայ վալուդեան ընտեղ:

—Այլ, դու հինչ ես գիտում գրանց ֆանդերը, սափի տարախ չկար, կըտե-նաս հիմի թէ բութանց մին անգալը չինի, ես շան նման կըհաչեմ:

—Դէ լաւ տեսանք: Դրանք այդ խոսակցութեան մէջն էին, երբ հեռուից ընկերներից մէկը կանչեց:

նորիս և
հարուս-
ն. Երբե-
հնձ պա-
— Զրկի-
ր. մինչև
ար ջուր
հաղա-
պատու
մի թուր-
ուձ ջուր
5 կողմ-
կերտի
անցաւ
հարցրի
որն է
էք ծա-
աց ծի-
երանց
պէտք է
ծաւկա-
արձակ
ծն ու-
բեր,
— առաց
գետու-
ուն.
ՆԵՐ
ու բա-
և կա-
հայկա-
աները,
ակ են
երը:
է ա-
րդի-
րտ պ,
է ար-
դ ու-
արթ
նձա-
որքի
միայն
ու Ոյդ
նա-
տեղի-
ւմ են
ուն ա
ժառ-
կըն-
մաշա
թիւմ
ըն ջու-
տալը
րանց
առա-
գալը

— Մի տղիք, կալիս չէք, քիւսնը
թաղուն, մարդը տառը չհասնոց րի-
թի վեր ունենը:
— Միմայի մինը. ըղբհնց պանի
մարթ քող կըտայ, ջանում Ես կապէկ
չունիմ տալի. կարացի հալա զոռով
մտնելու եմ, թող էջ թաղուն անողը
դայ ինձ տուս անի— նրա ընըլին մին
կտիկեմ, որ...

Երբորդ անգամ լուսնց զանգի ձայնը
և վարադրը բարձրացաւ. ժամը արդէ
10¹/₂, ինչ 15 հոգուց բաղկացած մի
խումբ, սկսեց երգել զանազան աշա-
կերտական երգեր, բոլորն էլ միաձայն.
աւելորդ եմ համարում կանգ առնել
երգեցողութեան վրայ, ով որ ցանկա-
նում է գաղափար կազմել, թող յիշէ
յայտելի առակաբոս Գրիգորի «ԵԿՅԱ-
ՐԵՄ»-ը:

Համերգից յետոյ ներկայացրին վո-
դելիւ:
Ներկայացման մուտքը հազիւ թէ կա-
րողանայ ծածկել ծախքերը: Մնում է
միայն խեղճ «երգչին» միմիայն
փրկաբոսի հետեւալ խօսքերով. «Մար-
գարէ յիւրում գաւառի ոչ ունի պատիւս:
Յուշարար:

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

ՅՈՒՆՈՍՏՈՆ ԵՒ ԹԻՒՐԿԻՈՒ

Եւրոպական մամուլը խոստովանում
է այն խորը տպաւորութիւնը, որ
Փրանց-Նոսթի կայսրի հետագիւր զործել
է սուլթանի վրայ, սակայն ընդ նմին
զոյն այդ մամուլը այն համոզման է
զայիս, որ արանց բռնի միջոցներ ձեռք
առնելու դժուար թէ կարելի լինի կըտ-
րել: Դրան յամառութիւնը և իրազեղ-
ծիլ խաղաղութեան պայմաններ ծրա-
դիրը: Մանաւանդ զօրաւոր կերպով է
արտայայտում այդ միտքը անգլիական
«Standard» լրագիրը: Այդ լրագիրն
ապացուցանում է, թէ
ընթաց էլ իրաւացի լինին Դրան ուղե-
տուները Յունաստանի դէմ, բայց և
այնպէս հայատառում և նայն իսկ Գ.
Գոլում կատարում արիւնյանց անց-
քերից յետոյ, Դուռը չի կարող պնդել,
որ քրիստոնեայ բնակիչների կեանքը
Թուրքիայում ապահովուած է, հինց
այդ պատճառով էլ քաղաքակիրթ
զմ պիտոյթիւն չի կարող համաձայ-
նել, որ Թուսսիայի քրիստոնեայ բնա-
կիչները թուրքի իշխանութեանը յանձ-
նուին վերստին: Բուլի դրանից, եթէ
թուրքերը յաղթեցին յայնքերին, դրա
համար նրանք մեծ չափով պարտական
ին պիտոյթիւններին, որոնք թոյլ չԵ-
տուին, որ բուլղարիան, Չերնոգորիան
և Սերբիան խառնուին պատերազմին:

— Այնտեղի գործակալութիւնը հա-
զորդում է, որ Գ. Գոլսի դեպատիւները
որոշել են առաջարկել իրենց կառավա-
րութիւններին ծովային հատարական
ցոյց կատարել այն դէպքում, երբ Դուռը
փոխարար պատահաւորապէս տայ բարձ-
րակիցին, իրեն առաջագոյն գետպանի,
Դրանը յանձնած այն յայտարարին, որի
մէջ դեպատիւները պահանջում են, որ
Դուռը վերջ տայ խաղաղութեան բա-
նակցութիւնները ձգձգելու:

«Berl. Tagedl.»-ի թղթակցի ա-
սկով, Գ. Գոլում երկիւղ են կրում մո-
պաւոր ապագայի համար: Միւս կողմից
յուս են յայտնում, որ պետութիւնները
զիջումներ կանեն Դրանը, որովհետեւ
հակառակ դիպուածում, կարող է պա-
տահել, որ գիւնդարական յեղափոխու-
թիւն ծագի: Աւստրիական «HUM» պա-
հականուր, որ երեք շաբաթով մեկնել
էր փորձեր կատարելու, հրաման է ստա-
ցել վերադառնալու:

— Ուստաց արտաքին գործերի մինիս-
տրութեան քերտ համարուող «Nord»
լրագիրն ասում է, թէ Դուռը ձգտում է
ոչնչացնել այն լաւ տպաւորութիւնը,
որ նա իւր գործողութեան եղանակով

թողիկ Լը Եւրոպայի վրայ պատերազմից
առաջ և յետոյ: «Եթէ»,— նկատում է յի-
շալ լրագիրը, — Դուռը կը շարունա-
կի յամառել, ընդդիմադրելով խաղա-
ղութիւնը վերականգնելու համար պե-
տութեանց զորք դրած ջանքերին, այն
ժամանակ նա կըկորցնի իւր նախկին
խմտուուն քաղաքականութեան պտուղ
ները և աւելի կըտայ, որ իւր դէմ
բաւ լաւ ինչու ձեռք առնուին:

— Աթէնքից «Berl. Tagblatt»-ին
հարցրելու են. «Եունաց պատգամաւոր-
ների ժողովի գումարման մասին խօսք
կարող է լինել միայն այն դէպքում,
երբ վերջանան խաղաղութեան բանակ-
ցութիւնները: Գաւազարութիւնն, ըստ
երկույթին, այն համոզումն ունի, որ
միայն պատգամաւորների ժողովը կա-
րող է վաւերացնել խաղաղութեան
պայմանները: Գաւազարութիւնը ժո-
ղովը, գումարում ժամանակ, կըզնուի
նաեւ— Յունաստանի կառավարութեան
դեկը պէտք է արդեօք թողնել այժմեան
միմիայնութեան ձեռքին, թէ զարգեալ
Դեիւսիսիսի պիտի յանձնել: Գործեօք,
հարկ չկայ մտածելու անգամ, որ Դե-
իւսիսը հետանայ քաղաքական գոր-
ծակցութիւնից և իւր կուսակցութեան
դեկավարութիւնը յանձնի իւր եղբոր
որդի Զայմիսին, պատգամաւորների ժո-
ղովի այժմեան նախագահին, ինչպէս
հաղորդել ինչ այստեղի թղթակցները,
լրագրական լուրերի վրայ հիմնուած:
Այդ քայլը միտք կուտենար միայն այն
ժամանակ, երբ Դեիւսիսից հեռանար
իւր կողմակիցների մեծամասնութիւնը,
իսկ նրանց այդպիսի մտադրութեան
մասին մինչև այժմ քրիստոնեայ ոչինչ
չի լուսւո: Դուռու պատեան բարբոսութիւնը
յոյն քաղաքագետների համար խիստ
քիչ նշանակութիւն ունի համեմատած
իրենց անձնական շահերի հետ, որպէսզի
նրանք հրաժարուին իրենց պարագլու-
ներից, ինքը Դեիւսիսին էլ, որքան ճա-
նաչում են նրան, ոչ մի դէպքում կա-
մուղին չի հրաժարուի իւր կուսակցու-
թեան դեկավարութիւնից: Որ ժամա-
նակով Զայմիսը նրա յաջորդը կըլինի,
այդ կարելի է հնարաւոր համարել: Բայց
որ նա աւելի յաջողութիւն կունենայ
պետութիւնը կառավարելու— դա արդէն
ուրիշ խնդիր է. նա դեռ ես խիստ քիչ
է գործել, որպէսզի կարելի լինի նրա
մասին վերջնական կարգիւր կազմել: Նրա
մասին կարելի է ասել միայն այն, որ
նա փառաւոր կըթուի ինչ է ստացել և
խիստ օրինապահ է: Սակայն նրա մա-
տին դեռ խօսք չկայ. որոշում երբ
ուժ է Ուլլիի և, դժբաղատաբար, Դե-
իւսիսի միջոց:

— «Frank. Zeit.»-ը պատմում է, թէ
անցնալիքներ եղանք փաշան հաղորդել
էր Գ. Գոլսին, որ յոյներից խլած վեց
թնդանոթ է ուղարկում Բոփխուէի
թանգարանում տեղաւորելու համար:
Բայց երբ թնդանոթները Գ. Գոլսի
հասան, տեսան որ ոչ թէ վեցն է այլ
հինգ հատ. իսկոյն հրաման արուեց
խախտ արձանելու կըրած մի թնդանոթը,
որը և գտան Թուէղաշի մօտ: Ձերբա-
կալուեց երկաթուղու այն գնացքի կոն-
դուկտորը, որով բերել էին թնդանոթ-
ները. նա խառնովանուեց, որ վեցերորդ
թնդանոթն ինքը ծախել էր յոյն վա-
կալկաժարների վրայ թրջական հինգ ոս-
կով:

Գ Ր Ե Տ Է
—
Մինչդեռ Գանձում և Ռեթիմոյում
մահաճակատները գինաթափ էին ե-
ղած, Գանձում գէնքերը չէին խլուած
նրանց ձեռքից, այդ պատճառով շա-
բունակ արիւնյանց ընդհարումներ էին
տեղի ունենում նրանց և քրիստոնեա-
ների միջև: Սիւյն այժմ գնդապետ
Ձերմուղը մի կարգադրութիւն է ա-
րել, որի զօրութեամբ յուլիսի 3-ից
սկսած Գանձի և նրա շրջակայքի բը-
նակիչներին արգելում է զէնք կրելը,

բացի որոշ անձերից, որոնք տեղական
անդիւրական իշխանութիւնից յատուկ
թոյլտուութիւն են ստացել զէնք կրելու:

— Գանձում մի կարգադրութիւն է
հրատարակում, որի զօրութեամբ ան-
շարժ կայքերի տէրերին այդ քաղա-
քում իրաւունք է տրուում իրենց տնե-
րին տիրելու, սակայն այն պայմանով,
որ նրանք պարտաւոր են այդ տների
մէջ բնակութիւն հաստատած մարդ-
կանց կայքերը պահպանելու Երբ եր-
կու շաբաթուայ ընթացքում տան
նախկին կապալաւուն կամ վարձողը
չի յայտնուել, այն ժամանակ սեպհա-
կանատիրոջը թոյլ է տրուում իւր տու-
նը վարձու տալ նոր մարդու: Այդ կար-
գադրութեան պատճառով քրիստոնեա-
ների թողած բնակարաններում բնա-
կութիւն հաստատած մահաճակատները
չուտով կարող են առանց յարկի մնալ,
ուստի նրանք յայտարարել են, որ եթէ
իրենց դուրս անեն իրենց բնակած
տներից, այն ժամանակ իրենք կարեն
այդ տները:

ՎԻՆԶԵՆՄ ՈՒ ՎՈՅՈՐԸ:

Կերմանական Վեյնիմ II կայսրը իւր
վրայ է դարձրել ընդհանուր ուղարու-
թիւնը. Եւրոպական ոչ մի պետ այն-
քան հետաքրքրութիւն չի շարժում, որ-
քան նա: Իրազեղներն աշխատում են
հաղորդել նրա կեանքի բոլոր մանրա-
մանութիւնները, սակայն մի լրագրի
հաղորդածը միւս լրագրի հաղորդածից
միշտ տարբեր է լինում, այնպէս որ այդ
տեղեկութեանց նայելով չի կարելի Վի-
նիմի հարազատ պատկերը ստանալ:
Բոլոր տեղեկութիւններից կարելի է մի-
միայն այն գուրս բերել, որ այդ կայսրը
իւր աւօրեայ կեանքով մի շատ նշանա-
ւոր անձնաւորութիւն է: Շատ հետա-
քրքրել է պ. Կենդեքերի գրած քաղա-
քակրթութիւնը, որնա գետեղել է «Forum»
հանդիսի Մայիս ամսաթիւում: Այդ քա-
ղաքակրթութիւնը հեղինակը, ըստ երեւոյ-
թիւն, շատ մօտ ծանօթ է պալատական
կեանքին և շատ էլ գրել է այդ առթիւ:
Ինչպէս և այլ գրողներին, նոյնպէս և
սրան խիստ զարմացր է պատճառով պա-
լատում տեսած կայսեր անդուլ գործը-
նէութիւնը:

Գայսրը խիստ կրօնասէր է. այդ յատ-
կութիւնը, կարծես թէ չի համապատաս-
խանում նրա ուրիշ խնդիրների առթիւ:
ունեցած խիստ քաղաքական հայացքնե-
րին:

Ով է որ չի լսել Վիւնիմ II-ի գիւնդու-
րական գործերի վերաբերմամբ ունե-
ցած անհուն սիրոյ մասին: Յակայն
հարկաւոր է նրան անձամբ տեսնել գո-
հանադէսների ժամանակ, որպէսզի
կարելի լինի նրա իսկական պատկերի
ըմբռնել: Ամբողջ օրերով ձիւս վրայից
չիջնելով, մի տեղից միւսն է արշաւում
նա, այնպէս, որ նրա թիկնապետները
չեն կարողանում հասնել նրան: Ամեն
մի ամենաշնչին շարժում անգամ չի վրի-
պում նրա աչքերից: Շատ անգամ ինքն
է տուրիս կարեւոր հրամանները և յաճախ
զործողութեան հինց վերջին թաղէին,
փոխում է իւր նախկին համալիր, միեւ-
նոյն ժամանակ հետեւելով, թէ ինչպէս
է կատարում գործն այդ: Զօրահանդէս-
ների ժամանակ կայսրը կարծես բոլոր
բովին չգիտէ թէ ինչ է նշանակում ֆի-
զիքական հանգստութիւն ասած բանը:
Դուրս գալով առաւօտեան 3 կամ 4
ժամին, նա տուն է վերադառնում երե-
կոյան ժամը 6—7-ին: Բացի զօրահա-
դէսներից, հանգաբար պարագլուծների
ժամանակ էլ նա անգաղարում է: Նրա
ցերեկը, աշխատութեան ժամանակը
սկսում է շատ վաղ առաւօտից: Ժամը,
7 ին արդէն նա վեր է կենում անկող-
նից, լողանում է սառը ջրի մէջ, իսկոյն
հագնւում է իւր սովորական հասարակ
շաւորը և կայսրուհու հետ շատ շուտ
նստում է նախաճաշելու: Նախաճաշելու
ժամանակ նրա շրջանը միեւնոյնն է մնում

թէկուղ հինց զօրահանդէս լինի, կամ
որսի գնալու լինի և շատ վաղ վերկա-
ցած լինի նրա նախաճաշի սեղանակիցը:

Նախաճաշի ժամանակ սեղանատունն
են վաղում և նրա երեխաները, սակայն
նրանք մանաւանդ մեծերը, երկար չեն
մնում այնտեղ, որովհետեւ նրանք էլ
պէտք է դասերի գնան: Գայսեր ըն-
տանական կեանքը զարմանալի պարզ
է և անկեղծ: Գայսերուհի Աւգուստան
գրեթէ իւր ամբողջ ժամանակը երե-
խաների սենեակումն է անցկացնում
երեխաներից ոչ մէկը երբեք չի
պառկի քնելու, մինչև որ մայրը չզնայ
նրանց սենեակը բարի գիշեր ասելու:
Միանգամ, ինչը հանդիսից սովորա-
կանից մի փոքր ուշ վերադառնալով,
կայսրուհին հետեւալ զարմանալի պատ-
կերը տեսաւ: 3 աւագ պրինցները,
որպէսզի մինչև իրենց մօր վերադարձը
չընեն, միմեանց հոգեբան մի մի մատը
կապել էին իրար հետ պարանոցով,
այնպէս որ իւրաքանչիւրի թեթեւ շար-
ժումը բաւական էր արգէն քնահարմ
անելու և միմեաներին: Որքան էլ կայսրը
ծանրաբեռնուած լինի պաշտօնական
գործերով, այնուամենայնիւ նա գանա-
զան այցելութեանց, զանազան զեկու-
ցումների միջոցներին ժամանակ է զբո-
ւում մի քանի ընդէ վազել այցելելու
կայսրուհուն և հարեան սենեակներից
իւր երեխայից ուրախ և քաղցրահին
ձայները լսելով զուարճանալու:
Վիւնիմ երբեք չի առաւօտեան սո-
վորական պարագլուծն է իւր թիկ-
նապետների առաջիկայ օրուան համար
կարգադրութիւնները տալով: Դրանից յե-
տոյ նրա աշխատութեան սենեակը գե-
կուցանելու է մտնում հոֆմարշալը և
մնում է կայսեր հետ մինչև ժամը 9-ը:
Հովմարշալից ապաւորուց յետոյ կայսրը
իւր թաղուհու հետ ձիով գնում է զօր-
անելու սովորաբար գէպի կենդանաբանա-
կան այգին: Որովհետեւ Թերիւնի պալատը
պարագլուծ չունի, ուստի և կայսերական
զոյգը շատ յաճախ է պատահում, որ
երկար, շատ երկար գրօնում է այդ այ-
գում ոտքով: Այդ միջոցին կայսրին
պալատում սպասում են նրա գազանի
գործերը, մինիստրները և կայսեր ներ-
կայանալու համար եկած անձինք: Չատ
ժամանակ է խլում նամակները ընթեր-
ցումը. իւրաքանչիւր օր նա հարելաւ-
ում նամակներ է ստանում: Ստացուած
խնդիրները ջնկելով, կայսրը ուղարկում
է համապատասխան վարչական հիմ-
նարկութիւնները, իսկ այն նամակները
որոնց ձեռագիրները նրան ծանօթ են
թուում, ինքն է բաց անում և կարդա-
լուց յետոյ, համառօտ մակագրութիւն-
ներ անելով, յանձնում է իւր քաղաքա-
կարներին պատասխանելու համար շատ
քիչ է պատահում, որ ինքը կայսրը
ինքնաձեռագիր նամակներ գրի: Որպէս
բարի փանեղ, Վիւնիմ II կայսրը հե-
տաքրքրել է իմանալ իւր պալատներում
կատարուող բոլոր փոփոխութիւնները և
շատ լաւ յիշում է իւր մտանաւոր կեան-
քին վերաբերեալ ամեն մի չնչին բան:
Թեր հանգստուած է լինում, դիցուցմի փոք-
րի պարտուէր տակ, որեւէ նորագութիւն
կատարել, մի ընծայարկութիւն անել
է այլ, նա անպատճառ ծրագրեր է
պատրաստում, նախաձեռն և նկարներ է
պահանջում և ուղարկութեամբ քննում
է գործը: Մինչև նախաճաշ տեսնել հոֆ-
մարշալի զեկուցումը. այդ ժամանակ այն
օրերն են նշանակում, որոնց միջո-
ցին կայսրը ներկայ է լինելու զանազան
սօսների յօրինանքներ, հանդէսնե-
րի և այլ և այլ, Գարձատ նախաճաշից
և հանգստութիւնից յետոյ այցելութիւն-
ները և զեկուցումները ընդունելութիւն-
ները վերակում են: Նրա աշխատու-
թեան սենեակը շարունակ, մէկը միւսի
ետեից, գալիս գնում են մինիստրները,
նրանցից յետոյ զանազան հիմնարկու-
թեանց կառավարիչներ, կայսեր անուան
զօրագնդի սպաներ, կայսեր պալա-

տին ներկայացողներ, մի խօսքով այցե-
լողներ մի ամբողջ շաբթ, որ երբեմն
տեսնում է մինչև ճաշի ժամանակը: Ճաշի
ժամանակ սեղանի շուրջը հաւաքում է
կայսեր մօտիկ անձնաւորութիւնների մի
շրջան: Գայսեր հետաքրքիր գրուց-
ընկեր է և շատ է սիրում կենդանի
բնաւորութեան տէր մարդկանց, ճաշի
խորտկադրուցակը աչքի է ընկնում իւր
պարզութեամբ և բաղկացած է լինում
ոչ շատ տեսակներից. սակայն շնայելով
սրան, որքան էլ որ ճաշողները չըջանը
փոքր լինի, այնուամենայնիւ սեղանի
արդուարդը ամենահարաշալի և ամենա-
հազուադէպ ծաղիկներով զարդարուած
պիտի լինի: Վիւնիմ կայսրը մեծ սի-
րահարէ ծաղիկներին: Թէև չի կարելի
կայսրին gourmet համարել, բայց և
այնպէս կան բազմաթիւ կերակուրներ,
որ կայսրը չափազանց սիրում է: Գայսեր
համարեա գինի և զարեղուր բուրգովին
չի բանեցնում, սակայն ուրախութեամբ
հիւրասիրում է իւր հիւրերին դրանցով:
Ճաշի ժամանակ կայսրը իրեն սիրալիւր
և պարզ է պահում, որը լաւ է ազդում
ներկայ եղողների վրայ և պատճառ է
դառնում չքաղուելու կայսերական տան
ներկայութիւնից:

Մանաւանդ ուրախ է անցնում ըն-
թերքը, որ սովորաբար սկսում է երե-
կոյան ժամը 9-ին: Ընթերցողները եր-
բեմն ուրախ տրամադրութեան տակ
նստում են ընթերցի սեղանի շուրջը
մինչև գիշերուան ժամը 12-ը:
Եթէ կայսրը շատ լաւ տրամադրութեան
մէջ է լինում, նա իւր հիւրերին առաջ-
նորդում է պալատի ներքին հարկում
եղած փոքր պատահաններ ունեցող
սենեակը և հիւրասիրում է նրանց
Միւնիչին հին գաղերով և սիգարով:
Այդ սենեակում խօսակցութիւնը տակի
մտերմական բնաւորութիւն է ստա-
նում:

Իւր ամուսնու պէս պարզ բնաւորու-
թեան տէր է և կայսրուհի Աւգուստա-
Վիկտորիան: Նա մեծ հաղապարհ է
վայելում մայրաքաղաքի ազդեցութիւնից:
Շատ յաճախ նիւթական օգնութիւնների
մասին եղած խնդիրները տրուում են
ուզգակի նրան և նա խոր թափանում
է օգնութիւն խնդրողների գրութեան
մէջ: Զարթը մի անգամ, երկոյան,
նրա մօտ հաւաքում են պալատին
մօտիկ կանայք և կայսրուհու հետ միա-
սին զրարում են աղքատ դասակարգի
համար ձեռագործներ և կարեր անե-
լով:

Մնա թէ ինչպէս է անցնում կեանքը
Վիւնիմ II-ը պալատում: Գայսրը չի
սիրում վատնել իւր ժամանակը. և նայն
իսկ իւր տանը, ուր նա հեռու է քնե-
նադատ աչքերից, նայնքան գործունեայ
և անգաղարում է, որքան և դուրսը:
Երբ ընտիւթիւնը վաղուց աղէն ընել
է և գիշերը աւարած է ամեն կողմ իւր
մութ ուսանը, կայսեր ննջարանի պա-
տահանից դեռեա շատ երկար ժամանակ
աղօտ լոյս է երևում: Նրա մահկալի մօտ
կայ մի փոքրիկ կողոր սեղան, որի վրայ
դրած է թուղթ և մամիտ: Գայսրը այդ
ժամուն իւր պատահական նկատողու-
թիւններն է արձանագրում:

Թէև այսպիսի կեանքում, ինչպէս նկա-
տելի է, գրեթէ կարգաւոր համար ա-
մենին ժամանակ չէ մնում, բայց և
այնպէս, կայսրը շատ լաւ գիտէ ոչ թէ
միայն գերմանական, այլ և օտարեր-
կրեայ գիւնդարական գրականութիւնը:
Իւրաքանչիւր օր հաճախ ծրարներով
բերում են նրան լրագրութեան վերաբերող
տառ ջրադարձակութեան վերաբերող
հատուածներ և նա կարող է այդ բոլորը
նա շատ է հետաքրքրում պատմական
վէպերով և պատկերներով, թէ և նա
սրբազան պարտք է համարում ծանո-
թանալ նմանապէս և աչքի ընկնող ժա-
մանակակից ուրիշ բնաւորութեամբ
գրուածները: Գայսեր Ամենից շատ նա
հետաքրքրում է գիւնդական խնդիրնե-
րով: Յայտնի է թէ ինչ ազակցութիւն

